

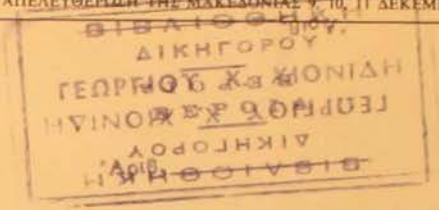
Δωρεά στο Κέντρο

ΚΕΝΤΡΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡ. 5

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΑ 75 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ 9, 10, 11 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1988

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΝ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΑΝΑΤΥΠΟ

492
0

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1991

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΔΩΡΕΑ

Γεώργιος Χ. Χιονίδης

938 499

X10

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθμός εισαγωγής 61934

Ημερομηνία εισαγωγής 24-5-91

Ταξινόμικός αριθμός 938.499/67

ΤΙΣΒ

9A

(70m)

ΒΙΒΛ
ΔΙΚΗ
Γ. ΧΙΟΝΙΔΟΥ Χ.
ΒΕΡΟΙΑ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ
ΔΗΜΟΣ

Ι. ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Είναι γεγονός ότι δημοσιεύτηκαν, κυρίως τελευταία, πολλές και αξιόλογες μελέτες για τις ελληνικές κοινότητες στα χρόνια της πολύχρονης Τουρκοκρατίας. Λιγότερες είναι οι αυτότελεεις μονογραφίες και περισσότερες οι ειδικές εργασίες, πού καταχωρίζονται σέ επιστημονικά περιοδικά, είτε αποτελούν κεφάλαια ή παραγράφους γενικότερων βιβλίων για τήν ιστορία μιᾶς πόλεως ή καί περιοχῆς.

Όμως, δέν ὑπάρχει, δυστυχῶς, μία συνθετική μελέτη γύρω ἀπό τήν ιστορία τῶν κοινοτήτων ὀλόκληρης τῆς Ἑλλάδος ἤ πιό εἰδικά τῆς Μακεδονίας, στά χρόνια ἐκεῖνα.

Δέν εἶναι σκοπός μου νά ἀναφερθῶ ἐδῶ στίς συγκεκριμένες ἐργασίες ἤ στίς θεωρίες, οἱ ὁποῖες εἶδαν τό φῶς τῆς δημοσιότητας γύρω ἀπό τόν θεσμό τοῦτον, ἀλλά δέν εἶναι δυνατό νά μή μνημονεύσω τίς σχετικές προσπάθειες τῶν ὁμότιμων, πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν Νικολάου Ι. Πανταζοπούλου καί Ἐποστόλου Ε. Βακαλοπούλου.

Ὁ πρῶτος ἔχει συγγράψει πολλές ἐργασίες καί μία δεκάδα ἀπ' αὐτές σχετίζονται (ἄμεσα ἤ ἔμμεσα) μέ τό ἐξεταζόμενο θέμα μας, δηλαδή γιά τίς τῶν «Ἑλλήνων συσσωματώσεις κατά τήν Τουρκοκρατίαν» (δπως πετυχημένα καί ἀλληγορικά τιλοφόρησε τήν πρώτη, σχετική, ὁμότιτλη μελέτη, πού δημοσίευσε στό περιοδικό «Γνώσεις» καί ἀνατύπωσε, στά 1958). Ἐπακολούθησαν πολλές ἄλλες ἐργασίες του, δημοσιευμένες, συνήθως, στούς τόμους τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδας τῆς Σχολῆς Νομικῶν καί Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης. Εἶναι δέ εὐτυχῆς συγκυρία ὅτι τό πνευματικό, ἐπιστημονικό τοῦτο Συμπόσιο τόν ἔχει πρόεδρό του καί αἰσθάνομαι εὐεξήγητη συγκίνηση, γιατί ὑπῆρξα φοιτητής-μαθητής του στή Νομική Σχολή τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ δεύτερος εἶναι ὁ ἱστορικός τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ὁ συγγραφέας (πλὴν τῶν ἄλλων) τῆς πολύτομης (καί συγκεκριμένα ὀκτάτομης) καί πολύτιμης Ἱστορίας του, ἡ ὁποία εἶναι ἀνεξάντλητη κιβωτός καί κυψέλη, μέ πλούσιες πληροφορίες καί γιά τήν αὐτοδιοίκηση καί τίς ἐλληνικές Κοινότητες στα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας (βλ., λ.χ., τόν Β' τόμο, σ. 325-364 τῆς 2ης ἐκδόσεως, 1976, καί σ. 220-279 τῆς 1ης ἐκδόσεως, 1964). Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τίς ἄλλες μελέτες του. Γιά τίς κοινότητες τῆς Μακεδονίας, εἰδικά, δημοσιεύονται ἀξιόλογες εἰδήσεις καί στό βιβλίο του «Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, 1354-1833» (1969).

Ἀπό δέ τούς νεότερους μελετητές ξεχώρισε ὁ Γιώργος Δ. Κοντογιώργης, καθηγητής στήν πρώτη τροφό μου σχολή, στήν Πάντειο, ιδιαίτερα μέ τό ἐξαιρετο βιβλίο του: «Κοινωνική δυναμική καί πολιτική Αὐτοδιοίκηση. Οἱ ἑλληνικές Κοινότητες τῆς Τουρκοκρατίας» (1982).

Ἀκόμα, πρέπει νά σημειώσω τό εὐχάριστο γεγονός ὅτι ὁ καθηγητής τῆς Νομικῆς Σχολῆς τῆς Θεσσαλονίκης Χαράλαμπος Κ. Παπαστάθης ἄρχεισε ἤδη τήν κωδικοποιημένη ἐπανεκδοση τῶν «Κανονισμῶν τῶν Ὁρθόδοξων Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τοῦ Ὁθωμανικοῦ Κράτους καί τῆς Διασποράς», μέ τήν κυκλοφορία (1984) τοῦ πρώτου τόμου, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει τίς «Νομοθετικές πηγές καί τούς Κανονισμούς τῆς Μακεδονίας». Πρόκειται γιά πολλαπλά χρήσιμο ἔργο, τό ὁποῖο θά βοηθήσει οὐσιαστικά στήν πρόωθηση τῶν σχετικῶν μελετῶν, ὥστε νά μπορούμε νά ἐλπίζουμε βάσιμα ὅτι θά βρεθεῖ τελικά ὁ συγγραφέας καί μιᾶς συνθετικῆς, ἱστορικῆς ἐργασίας, γύρω ἀπό τίς ἑλληνικές, ὀρθόδοξες κοινότητες ὁλόκληρης τῆς Μακεδονίας στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, γιά νά πληρωθεῖ ἐπί τέλους τό κενό, τό ὁποῖο ὑπάρχει, ὅπως ἐγινε μέ τήν ἀνάλογη ἐργασία τοῦ καθηγητῆ Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου γιά τήν «Ἐκπαιδευτική καί Κοινωνική δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας στόν τελευταῖο αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας», πού εἶναι ἕνα χρήσιμο ἐργαλεῖο, ἄν καί ἀναφέρεται μονάχα στά τελευταῖα ἑκατό χρόνια καί ἐν τῷ μεταξύ (ἀπό τήν ἔκδοσή του, 1970, μέχρι τώρα) ἔχουν δημοσιευθεῖ καί νέα στοιχεῖα.

Στήν προσπάθεια τούτη πολύ θά βοηθήσει, ἀσφαλῶς, τό Συμπόσιο τοῦτο, πού διοργάνωσε τό Κέντρο Ἱστορίας τῆς Θεσσαλονίκης, γι' αὐτό καί ἀξίζουν θερμά συγχαρητήρια σέ ὅσους εἶχαν τήν ὠραία αὐτή πρωτοβουλία καί σέ ὅσους βοήθησαν ποικιλότροπα στή διοργάνωση καί στήν πραγματοποίησή της.

II. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

I. Ἀντικείμενο τῆς ἀνακοινώσεώς μου εἶναι ἡ παρουσίαση τῶν στοιχείων, πού διασώθηκαν, γιά τήν Ἑλληνική, Ὁρθόδοξη Κοινότητα τῆς Βέροιας, στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας.

Στά περιορισμένα χρονικά πλαίσια τοῦ εἰκοσαλέπτου δέν εἶναι, βέβαια, δυνατή ἡ ἀναφορά ὅλων τῶν πληροφοριῶν καί ιδιαίτερα ἡ ἀνάλυσή τους καί, τέλος, ἡ συγκριτική ἀντιπαράθεσή τους πρὸς ὅσα γνωρίζομε γιά τίς ἑλληνικές κοινότητες τῶν ἄλλων περιοχῶν.

Ἀκόμα, δέν πρόκειται νά γίνει ἐδῶ ἡ κριτική ἀξιολόγηση τῶν δεδομένων, τά ὁποῖα προκύπτουν ἀπό τή μελέτη τῶν γνωστῶν, τριῶν κανονισμῶν τοῦ 1892, τοῦ 1903 καί τοῦ 1912, τούς ὁποῖους δημοσίευσσε ἤδη, πρὶν 18 χρόνια, στά «Μακεδονικά» (10, 1970, 97-141), ἀπ' ὅπου τούς ἀναδημοσίευ-

σε καὶ ὁ Χαρ. Παπαστάθης (δπ.π., σ. 214-220, 221-230 καὶ 231-242, πρβλ. καὶ σ. 17).

Μιά τέτοια ὁμιλία θά ἀπαιτοῦσε ἀνάλογο χρόνο. Ἐξάλλου, ἡ ἀξιοποίηση τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἔχω συλλέξει στίς 30χρονες ἔρευνές μου, θά γίνει σέ ξεχωριστό κεφάλαιο τοῦ 3ου τόμου τοῦ βιβλίου μου «Ἱστορία τῆς Βέροιας. Τουρκοκρατία», ὅπου θά ὑπάρχουν καὶ οἱ ἀπαραίτητες βιβλιογραφικές παραπομπές.

2. Σ' αὐτό τό κείμενο θά παρατεθοῦν μέ συντομία οἱ ἱστορικές πληροφορίες γιά τήν Ἑλληνική Ὁρθόδοξη Κοινότητα τῆς Βέροιας. Σκοπός μου εἶναι νά παρουσιάσω τό θέμα κατά τρόπο εὐληπτο, κατανοητό καὶ πρακτικά ὠφέλιμο, χωρίς ὅμως νά θυσιάσω τήν ἱστορική ἀκρίβεια καὶ ἀλήθεια σ' ἕναν ἀπαράδεκτο λαϊκισμό ἢ ἀνόητο τοπικιστικό σοβινισμό, ἀπό τούς ὁποίους πάσχει ὁ τόπος μας, στά πλαίσια τῆς ἐπικρατοῦσας συγχύσεως μεταξύ τοῦ ἀπλοῦ καὶ τοῦ ἀπλοϊκοῦ, γιά νά μή πῶ τοῦ ἐκχυδαϊσμοῦ, ἢ μιᾶς πνευματικῆς τσαπατσουλοσύνης ἢ καὶ ἀγραμματοσύνης γιά τό χατήρι τῶν ὀκνηρῶν...

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ὁμιλίας καὶ ἡ παράθεση τῶν στοιχείων θά γίνει μέ χρονολογική σειρά, κριτήριο τό ὁποῖο χρησιμοποίησα καὶ στήν πρώτη παρουσίαση (1967) μιᾶς σχετικῆς μελέτης μου γιά «Τά ὄργανα αὐτοδιοικήσεως τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βεροῖας ἐπὶ Τουρκοκρατίας» («Μακεδονική Ζωή», τεῦχος 80, Ἰανουαρίου 1967, σ. 44-45):

Α'. Σέ ἐπιγραφή τῆς κυρίας πύλης τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς συνοικίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Βέροιας γράφεται ὅτι κτίστηκε τούτη μέ ἔξοδα «... τοῦ ἐντιμοτάτου ἄρχοντος κυροῦ Κομνηνοῦ Καλοκρατᾶ», τήν 5 Ὀκτωβρίου τοῦ 1567.

Εἶναι πολύ πιθανόν ὅτι μέ τή λέξη «ἄρχων» (καὶ ἄλλοῦ «μέγας ἄρχων») νά δηλώνεται εἰδικά τό κοινοτικό ἀξίωμα, πού εἶχε τοῦτος καὶ νά μή πρόκειται γι' ἀπλό, κοσμητικό ἐπίθετο, ἐκτός ἂν πρόκειται γιά ἐκκλησιαστικόν τίτλο.

Β'. Δεύτερη μαρτυρία ἔχομε ἀπό μιᾶ «ἐνθύμηση» τοῦ 1668, σύμφωνα μέ τήν ὁποία «πρωτόγερος» ἦταν ὁ Μιχάλης, γιός τοῦ Στρατῆ, γιά ἐπτά χρόνια. Τόν ἀντικατέστησαν βίαια μέ τόν Γεωργάκη, γιό τοῦ Μαυρουδῆ. Συγχρόνως ὑπῆρχε καὶ ἕνας «προεστῶς» ἀπό καθένα μαχαλά καὶ ἀσχολοῦνταν ὄλοι μαζί μέ τίς κοινοτικές ὑποθέσεις.

Γ'. Τήν τρίτη πληροφορία (ὅπως καὶ πολλές ἐπόμενες) ὀφείλομε στό Ἱστορικό τοῦ Τουρκικοῦ Ἱεροδικείου τῆς Βέροιας-Νάουσας (ἐκ τοῦ ὁποίου πολλά ἀξιόλογα ἔγγραφα δημοσιεύτηκαν, σέ ἑλληνική μετάφραση, χάρη στή φροντίδα τοῦ ἀξέχαστου μελετητῆ τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας Ἰωάννη Βασδραβέλλη, στίς πολυτίμες ἐκδόσεις τῆς «Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν»).

Πληροφορούμαστε, λοιπόν, ότι την 9^η Απριλίου 1748 ήσαν «άντιπρόσωποι τῆς πόλεως» οἱ Χατζῆ Μανώλης τοῦ Ἀντωνίου, Χατζῆ Μιχάλης τοῦ Δήμου, Χατζῆ Θωμᾶς, Γιάννος, Μανώλης, Χατζῆ Γιαννάκης τοῦ Παναγιώτου, Χατζῆ Τιμόθεος τοῦ Μανουήλ, ἐνῶ «κεχαγιαῖς» ἦταν ὁ Γιωργάκης, γιός τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐντυπωσιάζει τό γεγονός ὅτι οἱ περισσότεροι εἶχαν ἐπίθετο, πού τό πρῶτο συνθετικό του ἦταν τό «Χατζῆς».

Δ'. Ὑστερα, σέ φερμάνι τῆς 29 Ἰουλίου 1794, μνημονεύονται «...οἱ ὑποτελεῖς Δημογέροντες τῆς πόλεως Βεροίας Θεοδωράκης καί Δημήτριος καί Μιχαήλ καί Κωνσταντῖνος καί Μῶμος καί Μανώλης καί Γουγούσης καί Ἀλέξανδρος καί Παναγιώτης καί Χατζῆ Μανώλης καί Γεωργάκης», δηλαδή ἔνδεκα Ἑλληνες κοινοτικοὶ ἄρχοντες, πού χρωστοῦσαν 24.340 γρόσια (κάπου 250 χρυσές λίρες Τουρκίας) στόν Ἰσραηλίτη Μουσόν, γιό τοῦ Δανιήλ, ὡς ὑπόλοιπο ὀφειλῆς ἀπό ἀγορά δημητριακῶν, τά ὁποῖα εἶχε ἀγοράσει, πιθανό, ἡ κοινότητα τῆς Βέροιας, ὡς ἀναγκαστική εἰσφορά τῆς γιά τή διατροφή τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, μέ τήν εὐκαιρία κάποιας ἐκστρατείας του, ὅπως εἶχε καθιερωθεῖ γιά παρόμοιες περιπτώσεις.

Ε'. Ἀπό διαταγή τοῦ διοικητῆ τῆς Θεσσαλονίκης τῆς 13 Ἀπριλίου τοῦ 1817, πού ἀπευθυνόταν στίς ἀρχές τῆς Βέροιας, μαθαίνομε ὅτι διορίστηκε ἕνας ταμίας «κοτζάμπασης», γιά νά διεκπεραιώνει τίς ὑποθέσεις τῶν «ραγιαδῶν», μετά αἴτηση ὄλων τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, ὁ Ἀντωνάκης, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νά ὑπακούει στίς διαταγές τοῦ βοεβόδα Χασάν ἀγά.

ΣΤ'. Στό Ἀρχεῖο τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τό ὁποῖο φυλάγεται στή Γεννάδειο βιβλιοθήκη τῆς Ἀθήνας, σώζεται διαταγή τοῦ διοικητῆ τῆς Θεσσαλονίκης Σελήμ πασᾶ, τῆς 20 Ἀπριλίου 1820, μέ τήν ὁποῖα διατάσσονται νά μεταβοῦν στή Θεσσαλονίκη «οἱ πρότιστοι τῶν ραγιαδῶν προεστῶτες καί γέροντες τῆς Βεροίας», προκειμένου νά συζητήσουν μαζί του.

Ζ'. Σέ ἀχρονολόγητη ἐπιστολή Βεροιωτῶν πρὸς τόν Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων ὑπογράφουν 25 Βεροιωῖτες (μᾶλλον πρῶχοντες), ὅπως ὁ Ἀντώνης τοῦ Μανώλη, ὁ Δήμος τοῦ Μανώλη, ὁ Γιάννος τοῦ Μανώλη, ὁ Μανώλης τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Μανώλης τοῦ Τιμοθέου κ.ἄ., πού παραπονοῦνται γιά φορολογικά θέματα. Καί στήν περίπτωση αὐτή τό κύριο ὄνομα Μανώλης εἶναι ἐξαιρετικά συνηθισμένο, ὅπως συνέβαινε ἀνεκαθεν στή Βέροια (ἀκόμα καί τώρα) στόν ντόπιο πληθυσμό τῆς.

Η'. Ἀπό πρακτικό τοῦ ἀνοίγματος τοῦ κουτιοῦ, ὅπου ἦσαν τοποθετημένα τά ἱερά λείψανα τοῦ ὀσίου Ἀντωνίου τοῦ νέου, τοῦ Βεροιώτη, πληροφορούμαστε ὅτι στά 1832 παραβρίσκονταν καί οἱ «πρόκριτοι» τῆς πόλεως.

Θ'. Στό πρακτικό ἰδρύσεως τοῦ «Ἀλληλοδιδασκτικοῦ σχολείου» τῆς Βέροιας, τοῦ 1849, ὑπογράφουν καί οἱ «πρόκριτοι», ὅπως καί οἱ «ἐφοροι» τῶν σχολείων καί, τέλος, καί οἱ «ἐπίτροποι» τῶν ἐκκλησιῶν. Τούς ἐφόρους

τῶν σχολείων ἐξέλεγαν (π.χ. τό 1874) οἱ «ἀντιπρόσωποι τῆς πόλεως».

Ι'. Στούς κώδικες τῆς Βεροίας συναντᾶται καί ὁ θεσμός τῆς «Δημογεροντίας», τό ἀργότερο στά χρόνια 1864-1866.

ΙΑ'. Θά πρέπει ὅμως νά ἐπανέλθουμε στό Τουρκικό Ἀρχεῖο τοῦ Ἱεροδικείου τῆς Βέροιας-Νάουσας καί νά ἐπισημάνουμε ὅτι ὑπάρχει διαταγή τοῦ διοικητῆ τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς 7 Ἰουλίου 1822, μέ τήν ὁποία ἀπαγορεύθηκε ὁ διορισμός Ἑλλήνων πολιτοφυλάκων καί προέδρων στή Νάουσα, ἐξαιτίας τῆς ἐπαναστάσεως τῶν κατοίκων.

ΙΒ'. Τήν 26 Ὀκτωβρίου τοῦ 1846 ἐκδίδεται σουλτανική διαταγή, μέ τήν ὁποία δίδονται λεπτομερεῖς ὁδηγίες γιά τήν ἐφαρμογή τῶν μεταρρυθμίσεων καί προσδιορίζονται τά καθήκοντα καί οἱ ὑποχρεώσεις τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων, ὅπως καί τά δικαιώματα τῶν πολιτῶν.

ΙΓ'. Διαταγή τοῦ διοικητῆ τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς 23 Νοεμβρίου τοῦ 1849, ἀναφέρεται σέ αἴτημα τῶν κατοίκων τῆς Νάουσας, οἱ ὅποιοι παραπονοῦνταν, διότι δέν ἐξυπηρετοῦνταν μέ τήν ὑπαγωγή τῆς πόλεως τους στή Βέροια καί ζητοῦσαν νά διορισθεῖ ἓνας «μουδέρης» στή Νάουσα. Ἔτσι, διατάχθηκε ἡ σύγκληση συνελεύσεως τῶν ραγιάδων γιά τήν ἐκλογή ἑνός μουδέρη «... μεταξύ τῶν συντετῶν, ἱκανῶν καί ἐμπειρῶν περὶ τήν διεξαγωγή τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους καί τῶν πολιτῶν, τόν ἀξίον ἐμπιστοσύνης ἄνδρα...».

ΙΔ'. Ἀπό φερμάνι τοῦ 1858 πληροφοροῦμαστε ὅτι ἡ θητεία τῶν δημογερόντων τῶν χωριῶν ἦταν ἑνός χρόνου, ἐνῶ ἀπό φερμάνι τῆς 6ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1860 μαθαίνουμε ὅτι ὁ καζᾶς τῆς Νάουσας προσαρτήθηκε καί πάλι στόν ὅμοιο τῆς Βέροιας.

ΙΕ'. Τό 1892 ἐγινε ἡ «Ἑνωσις τῶν ἐκκλησιῶν» τῆς Βέροιας, δηλαδή ἡ σύμπτυξη τῶν ἐνοριῶν («τῶν τμημάτων», ὅπως ὀνομάζονταν) ἀπό δέκα ἕξ, πού ἦσαν γιά πολλά χρόνια, σέ τέσσερις (δηλαδή στῆς Μητροπόλεως, στοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, στοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καί στῶν Ἁγίων Ἀναργύρων).

Μέ τόν κανονισμό πού ψηφίστηκε (καί διαιροῦνταν σέ τρία κεφάλαια καί ἀποτελοῦνταν ἀπό 43 ἄρθρα), ρυθμίζονταν λεπτομερῶς τά κοινοτικά θέματα, χάρη στίς καινοτόμες προσπάθειες τοῦ ρηξικέλευθου μητροπολίτη τῆς Βέροιας-Νάουσας Κοσμᾶ Εὐμορφοπούλου.

Προεβλέπονταν τά ἐξῆς συλλογικά ὄργανα, μετά τήν τροποποίηση-ἐγκρισή του ἀπό τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη:

α. Ἡ «Ἐπαρχιακή Δημογεροντία», πού ἀποτελοῦνταν ἀπό δώδεκα μέλη. Τοῦτα ἐκλέχτηκαν ἀπό τή συγκληθεῖσα γιά τόν σκοπό αὐτόν «Ἐπαρχιακήν Συνέλευσιν», πού ἀποτελέσαν οἱ πρόκριτοι τῆς Βέροιας, τῆς Νάουσας καί τῶν χωριῶν.

Εἶχε δύο τμήματα, δηλαδή ἓνα στή Βέροια καί ἓνα στή Νάουσα, ὅπου

υπήρχαν άνεκαθεν δημογεροντίες, άνεξάρτητες μεταξύ τους και συνεδρίαζαν μέ τήν προεδρία του μητροπολίτη ή του επιτρόπου του.

Ή Ήπαρχιακή Δημογεροντία ήταν τό άνώτατο συλλογικό όργανο της έπαρχίας γιά τούς "Έλληνες.

β. Ή «Ήντιπροσωπεία», μέ 24 μέλη, πού εξέλεγε τά μέλη τών ύπολοίπων συλλογικών οργάνων (: «σωματείων») της πόλεως.

γ. Ή «Κεντρική Έκκλησιαστική Ήπιτροπή».

δ. Ή «Ήφορεία τών σχολείων» και

ε. Ή «Ήπιτροπή τών μονών».

Μία άσάφεια του Κανονισμού, ως προς τό άν ό μητροπολίτης (ή ό επιτρόπος του), πού προήδρευε όλων τών κοινοτικών σωματείων της πόλεως, είχε ή όχι δικαίωμα ψήφου, και μάλιστα διπλής στην περίπτωση ίσοψηφίας, προκάλεσε σοβαρή άνωμαλία στά κοινοτικά ζητήματα της Βέροιας, πού τά δίχασε σε στρατόπεδα, στά χρόνια 1901-1903, επειδή ό τότε μητροπολίτης Κωνσταντίος Ήσαακίδης (1895-1906) άξίωσε νά ψηφίζει πάντοτε και συγκεκριμένα ή ψήφος του νά θεωρείται διπλή στην περίπτωση ίσοψηφίας. Και ή άποψη αυτή επικράτησε τελικά, μετά τήν ψηφιση του Κανονισμού του 1903, στίς εργασίες συζητήσεως-επιψηφίσεως του όποιου έλαβε ένεργό μέρος και ό τότε μητροπολίτης της Θεσσαλονίκης Ήθανάσιος, ως Πατριαρχικός Ήξαρχος.

Ή μητροπολίτης Κωνσταντίος μετατέθηκε τό 1906 (μετά ένεργειες τών Βεροιωτών) και ό κανονισμός (του 1903) άναθεωρήθηκε τόν επόμενο χρόνο (βλ. σχετική μελέτη μου στο «Μακεδονικόν Ήμερολόγιον» Σφενδόνη, 1964, σ. 333-335).

ΙΣΤ΄. Μέ τόν κανονισμό του 1903 (πού άποτελούνταν από επτά κεφάλαια και 48 άρθρα, όπως και ένα, όγδοο, κεφάλαιο μέ «Γενικές διατάξεις», αυξανόνταν και πάλι οι ένορίες (τά «τμήματα») της πόλεως σε έξι, δηλαδή προστίθενταν της Κυριώτισσας και του Ήγίου Γεωργίου.

Τά κοινοτικά «σωματεία» ήσαν τρία:

α. Ή «Δημογεροντία της Μητροπόλεως», πού είχε έξι μέλη, δηλαδή ένα από καθεμία ένορία. Διατηρούσε τήν πρωτοκαθεδρία της, ως άνώτατης διοικητικής και δικαστικής Ήρχής της Βέροιας, όπου υπάγονταν όλα τά υπόλοιπα συλλογικά όργανα.

β. Ή «Διευθύνουσα Ήπιτροπή», όπως μετονομάστηκε ή «Ήντιπροσωπεία», μέ 24 μέλη και

γ. Ή «Ήφορεία τών εκπαιδευτηρίων» (άντι «τών σχολείων»).

ΙΖ΄. Ή τελευταίος Κανονισμός του 1912 (μετά τήν προσπάθεια άναθεωρήσεως του προηγούμενου, του 1903, πού έγινε στά 1907) άποτελέσε άντικείμενο μελέτης από τά τέλη του 1911 και τελικά συζητήθηκε στη Γενική Συνέλευση της 12 Φεβρουαρίου του 1912, επιψηφίσθηκε δε στίς 26 του ίδιου μήνα.

Ἀποτελοῦνταν ἀπό 96 ἄρθρα καί ἓνα «ἀκροτελεύτιον» (δηλαδή ἦταν ὀπίο μακροσκελές), χωρίζονταν δέ σέ δώδεκα κεφάλαια.

Κάτω ἀπό τό κείμενό του ὑπογράφουν 77 «Ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος Βεροίας», τά ἔξι μέλη τῆς «Δημογεροντίας» καί δέκα ἑννέα μέλη τῆς «Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς», ὅπως καί ὁ γραμματέας τῆς Μητροπόλεως Παπαχριστόδουλος καί ὁ «Πρόεδρος», μητροπολίτης τῆς Βέροιας-Νάουσας Καλλίνικος (Δεληκάνης).

Τοῦτος κυκλοφόρησε καί σέ τυπογραφημένο φυλλάδιο, ὅπου καταχωρίζεται (στό τέλος) καί ὁ γνωστός κατάλογος τῶν (ἄλλοτε) 72 ἐκκλησιῶν τῆς Βέροιας.

Ὁ κανονισμός αὐτός διατηροῦσε τά ὑπάρχοντα συλλογικά ὀργανοσωματεῖα τῆς κοινότητος, ἀλλά ἐπανασυστοῦσε καί τήν «Ἐπιτροπεῖαν ἐπί τῶν Μονῶν», ἐνῶ ἴδρυε καί ἔξι «Ἐπιτροπεῖας Ἐκκλησιῶν».

Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι ὅτι προβλέπονταν καί κοινές συνεδριάσεις τῆς Δημογεροντίας καί τῆς Διευθύνουσας Ἐπιτροπῆς.

Θά τελειώσω μέ τήν ἐνδιαφέρουσα ἐπισήμανση ὅτι ἡ Δημογεροντία διατηρήθηκε γιά πολλά χρόνια καί μετά τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τοὺς Τούρκους. Συγκεκριμένα, τό τελευταῖο πρακτικό συνεδριάσεώς της εἶναι τῆς 8ης Ἀπριλίου τοῦ 1936. Τό γεγονός τοῦτο εἶναι, ὅπως δὴποτε, ἐντυπωσιακό καί ἀποδεικνύει πόσο ἦταν ριζωμένο τό πνεῦμα τῆς αὐτοδιοικήσεως.

Νομίζω ὅτι πρέπει νά σημειώσω, ἐπίσης, καί τό ἀξιοπεριεργό δεδομένο ὅτι ἡ Βέροια εἶχε Τούρκο Δήμαρχο (τόν Χαλήλ Ἀλή βέη) μέχρι καί τόν Αὐγούστο τοῦ 1916, δηλαδή καί τέσσερα χρόνια μετά τήν ἀπελευθέρωσή της. Τοῦτο ἦταν δείγμα, ἄραγε, τῆς ἀξιοσύνης του ἢ τῆς ἀνεξιθρησκείας καί τῆς διπλωματικότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἢ τῆς φιλοπρωτίας καί διχόνοιας τῶν Ἑλλήνων, πού τοὺς κρατοῦσε διαιρημένους ἢ τῆς τότε ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς ἢ, τέλος, τῆς ὁμόνοιας-ἐνότητος τῶν Τούρκων τῆς πόλεως; Ποιός ξέρει...

ΔΗΜΟΣΙΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

938

XI